

Juhász Katalin

A Ferdinánd téri piactól a Lehel Csarnokig

Történetünk az 1800-as évek végéig nyúlik vissza, amikor a Váci temető felszámolásával felszabaduló téren szabályozatlan körülmények között egy piac jött létre. A temető megszüntetését véglegesen 1871-ben határozták el, felszámolására 1890-ben került sor. Ekkor a sírokat felásták, a csontmaradványokat máshová vitték és a fákat, bokrokat kivágták. Így szűnt meg a fővárosiak legnagyobb sajnálatára ez a híresen szép sírkert, ahová nem csak kegyeleti okból, de sétálni is szívesen elzarándokoltak az emberek.

A Ferdinánd, Lehel, majd Élmunkás téri piacként emlegetett vásártér több mint egy évszázados fennállása alatt sok gondot és fejtörést okozott a város vezetőinek. Újra és újra súlyos közegészségügyi hiányosságok és a „fekete” kereskedelem burjánzása jellemezte.

Hat évvel az öt korszerű budapesti vásárcsarnok megépítését követően, 1903-ban került először szóba, hogy a főváros a piac céljára használt Ferdinánd teret felszabadítsa, azon sétateret létesítsen és a nyílt piacok helyett egy közös, nagy angyalföldi vásárcsarnokot építsen, *mely az abban kifejlődő hasznos verseny által hivatva legyen Angyalföld lakosainak megélhetését úgy az ipari, mint az élelmezési cikkek árainak csökkentésével olcsóbbá tenni.* Ez a szép terv azonban még nagyon sokáig váratott magára.

A Lehel piac elődje a Ferdinánd híd és a Váci út közötti háromszög alakú területen, a mai templom helyén kialakított nyílt árusítású piac volt. A közelben állt a vámház épülete - kezdetben még itt húzódott a vámhatár, amely a város terjeszkedésével egyre kijebbb tolódot.

Ugyancsak a piac területén nyitották meg 1911-ben a Községi Élelmiszerárusító Üzem 14 fővárosi elárusítóhelyének egyikét. A hatósági elárusítóhelyeken, a város szegényebb néposztályai nagykereskedelmi áron juthattak az alapvető élelmiszerekhez. Ez a kezdeményezés is részét képezte Bárczy István főpolgármester korszakos jelentőségű várospolitikájának.

Az első világháborút követő inséges időkben a piac is szomorú képet mutatott. Sem a kofáknál, sem a hatósági üzletben nem lehetett élelmiszerhez jutni. A Népszava 1917. július 12-i száma helyszíni riportjában a *legsomorúbb pesti piacról* olvashatunk:

Mostanában a fővárosnak minden piaca sivár és szomorú látvány, de valamennyi között is a legbúsabb a Lehel téri piac. Az Angyalföld és a környék szegény munkásnépe szerzi itt be mindennap a legszükségesebb élelmiszerét és hogy ez milyen küszködés, milyen szenvedés, mennyi megaláztatás árán történik, csak az tudja, aki minden reggel kibandukol a Lehel téri piac szegényes zürzavarába. (...)

Most is olyan kopár, olyan learatott a piac, a bódékban sátrakban nagyon kevés élelmiszert látni, aminek állítólag az az oka, hogy a környékbeli kereskedők elfogják a piacra igyekvő árusokat és csereüzleteket kötnek velük. Kávéért, cukorért és egyéb fűszerneműért megvásárolják a zöldséget, a főzeléket, úgyhogy a piacra a legszegényebbek számára alig jut már valami. (...)

A sátrakban trónoló kofák legújabb szokása, hogy csak nagyban, több kilót akarnak eladni, kicsiben, kilót, fél kilót, vagy pláne negyed kiló árut a világért sem szolgálnának ki és aki ilyesmit mer kívánni tőlük, annak jaj, annak van mit hallgatni, az kap mázsaszámra, de nem árut, hanem gorombaságot. (...)

Továbbmegyek, egy helyen kigyózó, nagy tömeg feketéllik felém. Odanézek Kis bolthelyiség, a homlokzatán a fölrás:

Budapest Székesfőváros Községi Élelmiszer Árúsítása

Az árúsító üzem ajtaja előtt két oldalról a már jól ismert hosszú, ácsorgó tömeg, a rendőr egyszerre hat-nyolc embert enged be jobbról is, balról is, de a tömeg sohasem fogy el, mindig újak érkeznek, kosarakkal és várják, hogy bejussanak a bolthelyiségbe. Benézek az ajtón, szinte ijesztő üresség ásít felém belülről és sajnálom azokat a szegényeket, akik reménykedve álldogálnak itt hosszú sorban az ajtó előtt és mind innen akarják beszerezni a mai élelmiszerszükségletüket. (Népszava, 1917. július 12.)

Októberben még mindig elkeserítő volt a helyzet. Az élelmiszerekért valóságos versengést folytattak a vásárlók. A Népszava október 30-i számában a Lehel téri hetivásáron látott hosszú sorokról, tülekedésről, elkeseredett emberekről, silány portékáról olvashatunk:

Új oldalra! (természetesen csak akkor, ha ez már a végleges oldalbeosztás)

Lekvár cukor nélkül.

Egy parasztasszony előtt hatalmas fazék áll, valami bizonytalan színű péppel színültig tele. Megkérdezzük mi is az. Svábos dialektusban magyarázza, hogy az bizony kitűnő lekvár; birsalmából és szilvából készült. Kilója 2.80 korona.

– Jól meg kell cukrozni, akkor nagyon finom. – mondja kedélyesen.

Ócska holmik

A Lehel-tér túlsó felén szintén élénk a vásár. De itt nem élelmiszereket, hanem ócska holmikot árulgatnak. Ruha, cipő, vászonnemű, gyermekkocsi, pongyola, csipke és minden elképzelhető lim-lom kerül eladásra. Csupa olcsóság: egy kopott, gyűrött női kabát 90 korona, egy pár viharvert, javított női cipő 80 korona, egy kétes színű és levitézlett pongyola 40 korona és így tovább. Mindennek akad gazdája, minden kacat elkel. Csak piacra kell vinni.

Néhány év elteltével az áruellátás normalizálódott, azonban a piacon uralkodó egészségtelen körülményekről, mint a város szegényéről cikkeztek a korabeli lapok. A fővárosi vezetés 1930-ban döntötte el, hogy a lakott területek megnövekedéséhez alkalmazkodva új kerületet hoz létre Angyalföldön. A választási kampány részeként ekkor indult az Angyalföldi Napló című lap, amely végre az eddig meglehetősen mostoha sorsú és gazdátlan külvárosi lakosság gondjaival is foglalkozott. Érdemes felidézni a lap első számában a piacról megjelent cikket, amely érzékletes képet fest az akkori állapotokról.

Budapest közegészségügyi szégyene a Ferdinánd-téri piac – Az angyalföldiek Újpestre járnak vásárolni –

Azoknak a visszásságoknak a sorában, melyek Angyalföld lakosságát sújtják, nem utolsó helyet foglal el a piac kérdése. Angyalföldnek ma lényegében nincs számot tevő piaca. Azon a területen belül, mely az új angyalföldi közigazgatási kerületet fogja alkotni, két piaca van az egyik a Hungária –út és Lehel-utca sarkán lévő úgynevezett kis Lehel piac, amely azonban terjeszkedni nem képes és így ezen az árusok árnivelláló egészséges versenye nem alakulhat ki. Drága a kis Lehel piac, de még talán ennél is drágább a Fáy utca és Szent László út sarkán lévő piac, mely még az előbbinél is kisebb. Ez a két hely sem a nagyságánál fogva, sem az árai miatt nem alkalmas arra, hogy Angyalföld szegény sorsú vásárló közönségét kielégítse.

Ez az oka annak, hogy az angyalföldiek kerületükön kívül eső piacokra járnak vásárolni. Az újpesti piac árai nem drágák, de az angyalföldi asszonyok számára megdrágítja az odaváló járást a villamosköltség.

Van azután az Angyalföldről Újpestre, piacra járóknak még egy átka és pedig a fővárosi kövezetvám. Hogy helyesen, vagy helytelenül, ezt most ne kutassuk, de Budapest székesfőváros vámot szed a behozott húsneműek után. Az újpesti piacról az Angyalföldre hozott húsneműeket, baromfiakat megvámolják. A szegény háziasszonyoknak nem csak a vámot kell megfizetniük, hanem ha a betűs Bur villamoson jönnek, hát el kell gyalogolniuk a messzi Szent László útra, mert a vámpénztár ott lévén, a fizetendő összeg csak ott róható le.

A második piac, ahová az angyalföldiek járnak, a Ferdinánd hídi. Hogy ez a piac mai formájában még megvan, valóságos szégyene Budapest közegészségügyének. A nyitott piac általában nem lehet tiszta, de Ferdinánd-téri piac különösen piszkos. A környéken lévő házak lakói rettegnek attól, hogy esetleg a Ferdinánd-téri piacot le találják bontani és akkor az ott kitenyésztődött patkányhad a házakat és lakásokat meg fogja rohanni. A Ferdinánd-híd vidéke meglehetősen szeles. Az illetékes hatósági közegek megállapítása szerint a Ferdinánd-téri piacról egy kisebb szellő özönével röpti el a rothadt piaci piszkot és a piszokkal együtt a bacilusok légióját.

Angyalföldet első sorban dolgozó proletárok lakják. Ha valakinek, hát az angyalföldi lakosságnak van szüksége olcsó és higiénikus piacra. Már régóta tervebe van véve egy fedett vásárcsarnok építése a Ferdinánd-téri piac helyén. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban Angyalföld lakosságának az a kívánsága, hogy az új vásárcsarnok künn Angyalföldön épüljön föl. Ez a kívánság annál is inkább méltányos és jogos, mert a Ferdinánd-tér az ötödik kerületben van és az ötödik kerületben van vásárcsarnok a Hold-utcában.

Tehát több évtized után újra felmerült a csarnoképítés gondolata. De hova építse a főváros az új vásárcsarnokot? Ezzel a kérdéssel foglalkozik az Angyalföldi Napló 6. száma, amelyben a szerző számba veszi az összes lehetséges helyszínt és megoldást.

Ötven évvel ezelőtt, sőt még a huszadik század kezdetén is, mikor az ezredéves kiállítás után a főváros fejlődése rohamosan virágzásnak indult, a mai Angyalföld helyét a térképen a pusztaságot jelző zöld szín töltötte ki. A Ferdinánd hídtól északra alig akadt alig akadt néhány ház, a Nyugati pályaudvarról, kiinduló vasúti vonal és az akkor még

szabályozatlan Duna partja között. A mai Aréna út környékén feküdt a régi izraelita temető, ami a város szélét jelentette, tőszomszédságában pedig lőportár terült el. A Váci út még két oldalt árkokkal határolt, petróleum-lámpákkal megvilágított útvonal volt, a mellékutcák pedig amolyan vidéki, sáros, homokos utakhoz hasonlítottak.

A magyar gyárípar észrevette ennek a kitűnő fekvésű területnek előnyeit és a városból kitelepítve szükségesnek bizonyult műhelyeit, egymás után építette meg a magyar ipar nagyságát hirdető hatalmas gyárait. Majd a gyárak körül élénk építési tevékenység indult meg. Egymás után emelkedtek ki a semmiből 1, 2 és 3 emeletes bérházak, az utcákat rendezték, a Duna szabályozásával kapcsolatban a Váci utat főútvonallnak képezték ki. Angyalföld akkori belterületnek számító részein bevezették a közműveket, szorgalmas, gazdaságos együttműködéssel hatalmas ipari kerületté vált Angyalföld egy része, melynek végét jelentette az Erdőtélkeken elhúzódó erdő. Az ipari vállalatok szaporodása állandóan több és több lakost telepített le a vidéken, akik egészségügyi intézmények után vágyakoztak.

E történeti bevezető után a cikkben öt különböző csarnoképítési, piacügy-rendezési elképzelésről olvashatunk.

Számos terv merült fel, melyeknek közös alapjuk az volt, hogy a vásárcsarnokot a főváros tulajdonában lévő területeken kell megépíteni, függetlenül attól, hogy ez a szükséges igényeket racionálisan kielégítette volna vagy sem.

Így került legelőször szóba az időközben kitelepített izraelita temetőhelye, (a mai Dózsa György út, Béke út és Váci út közötti szakasza mentén) melyet azonban pénzügyi szempontokból a főváros gyümölcsötöbben kívánt kihasználni és annak egy részét átengedve a magántőkének nagyobbik részén fővárosi bérházakat épített, majd egy iskolát és a Népszállót. (...)

Másik terv az ugyancsak a főváros birtokában levő Váci út, Aréna út (ma Dózsa György út) és Angyalföldi út által határolt területen kívánta elhelyezni a vásárcsarnokot akként, hogy ezen területhez hozzá kellett volna még vásárolni a Huba utcáig terjedő telkeket és az így keletkező telektömbön Angyalföld vásárcsarnokát megépíteni. De ez a terv is terv maradt csak, érdekütközések következtében ide telepítették inkább a főváros bitumenező telepét, hogy később azt is megszüntessék és ugyancsak magánkézre bocsássák bérbe a területet.

Felmerült annak a terve is, hogy a hatalmas területen fekvő Linzer-féle szeszgyár (V. ker. Váci út, Révész utca Visegrádi utca és Dráva utcák által határolt terület) helyén kellene a vásárcsarnokot felépíteni, sőt foglalkoztak az akkori újságok olyan tervekkel is, melyek a Hungária körút és Lehel utca kereszteződésénél be nem épített területen gondolták megvalósítani Angyalföld régi vágyát, a vásárcsarnokot.

Ennyi balsikerű tervezgetés után megszületett a leghetlenebb terv, melyet mint végleges megoldást kívánnak, végrehajtani, de mégis csak ideiglenes jelleggel. Ez a terv a Ferdinánd téren épülő új plébániatemplom építkezésével függ össze. A templom háttérében ugyanis a jelenlegi nyílt piac nagyon rossz hatást keltene, miért is az a terv merült fel, hogy a jelenlegi rendezetlenül odahányt deszkabódékat lebontják és ideiglenes jelleggel, de 100.000 pengő óriási költséggel egyforma külsejű ideiglenes bódépiacot építenek, mely addig marad fenn, amíg a vásárcsarnok felépítve nem lesz. Ez a megoldás a pazarló gazdálkodásnak egyik legkirívóbb példája volna, ha kivitelre kerülne. Bizonyos azonban, hogy a főváros vezetői kellő időben ráeszmélnek ennek a megoldásnak tarthatatlan voltára, mert átmeneti megoldás céljaira százezer pengőt kidobni és amellet a kívánt célt, t. i. a templom háttérének esztétikusabbá tételét el nem érni, egyenesen pocsékolást jelentene.

Nem átmeneti megoldásra, hanem végleges és praktikus, minden igényt teljesen kielégítő megoldásra van szükség, mert a főváros mai helyzete nem bír el százezer pengős kísérleti építkezéseket, melyek nemcsak a templom háttérét tennék tönkre építészeti szempontból is, hanem az egész városrésznek, mely a Ferdinánd tér körül terül el, képét határozottan megcsúfítaná egy téglából épített kunyhósorozat.

Mint tudjuk, a városvezetők a pillanatnyilag olcsóbbnak tűnő megoldást választották. 1931-ben a kofák és kereskedők heves tiltakozása ellenére megkezdődött az Árpádházi Szent Margit Plébániatemplom építése. Érdemes összehasonlítani a korabeli híradásokat a mai csarnok építése kapcsán megjelentekkel.

...A Lehel-téri árusok a templomtól félnek, mert ezt akarnak ide építeni. Őket pedig ki akarják rakni innen egy fatelepre. Azt mondják, hogy akkor ők mehetnek koldulni. Inkább építenék föl ide a vásárcsarnokot, mert, az jobban hiányzik, mint a templom.

Ez Budapest legpocsékabb tere, apró korhadó bódéival úgy néz ki, mint egy törökországi vásártér. A legfőbb dísze mindjárt elől a vedlő falú illemhely, amely elhanyagoltságában mélán bűzlik és rozsdásodik. Hatását még a közvetlen mellette épült hús-és élelmiszer-csarnok sem tudja ellensúlyozni. Azt mondják ide egy nagyon szép templomot spekulált ki a wolffi uralom és sürgősen meg is kezdik az építkezést, nehogy a környéken lakók eltikkadjanak a templomhiányban. Viszont az árusok azt állítják, hogy a környékbeli lakosság inkább vágya egy patkány- és sármentes vásárcsarnokra, amire égető szükség volna.

Annyi bizonyos, hogy a Lehel-téri árusok is nagyon elkeseredetten nyilatkoznak a készülő kitelepítésükről. ... (Népszava 1931. március 15.)

Pár nappal később újabb fejleményekről értesülhettek a lap olvasói:

...Az árusoknak csak egy részét helyezték el a hatóság által épített új bódékban, nagyobb részük amiatt, hogy kevés bódé épült, nem kerülhetett ugyanoda. Az árusok – akik a Piaci Árusok Ipartársulatában tömörülnek – azt kérik, hogy az összes árusok egy helyre kerüljenek. Hajlandók előlegezni a fővárosnak a bódék építési költségeit. Ha a piacnak ez az egyesítése sürgősen meg nem történik, akkor az árusok nagy része menthetetlenül elvérzik.

Másik kívánságuk az árusoknak általában, hogy a Lehel-téren nyilvános órát állítsanak föl. A tér maga éjszaka lehetetlenül sötét, mert alig van világítása. Emiatt az áru nincs biztonságban. Amint ez a többi tereken már meg van, itt is sűrűbben állítsanak föl villanylámpákat. Külön sérelmük a hurkakészítőknek, a hatóságnak az a követelése, hogy a hurkát villanyon süssék. Eddig faszénnel sütötték, viszont a hasonlíthatatlanul drágább villany árát az áru értéke nem bírja el. Tiltakozni készülnek az árusok egyébként a piaci fuvarozás monopóliuma ellen is. (Népszava 1931. április 26.)

A templom végül felépült, a piac odébb költözött, a kedélyek megnyugodtak.

Az 1940-es évek elején a Lehel tér és Angyalföld képéhez hozzátartoztak a napjainkból is ismerős, oszlopokra és egyéb helyekre ragasztott hirdetőcédulák. Hogy mit árultak és mit kerestek ilyen módon a külváros lakói, kiderül Andreánszky Istvánnak 1942 júliusában, a Népszavában közölt riportjából:

A Lehel téri villanypóznák körül kialakul a mindennapos érdeklődők köre, fiatal munkások keresnek kiadó ágyat a villanyoszlopokról. Apró papírszeletekre írott tintaceruzás sorok ajánlanak kiadó szobát és ágyat: „Két lánynak kiadó, esetleg ellátással. Béke tér 12. III. emelet 7.” Egy másik cédulán: „Ágy kiadó, Mókus ucca 13 földszint. Nőnek.” Fiatalember áll a hirdetőcédulák előtt, nőszülni szeretne. Már hónapok óta keres, most sem talál lakást. Ellenben a Lehel téri hirdetőoszlopon van egy hirdetés: „Száz pengőt fizetek annak, aki egyszobás, vagy szoba-konyhás lakáshoz juttat. Cím: G Dezső, XIII. kerület Róbert Károly körút 10.D I. 53.”

Itt mindenki magának akar szobát, vagy lakást. Ígérhetnek akár 1000 pengőt is. (...) Mindenütt az útkereszteződéseknél, a villanyoszlopokon hirdetések. Az egyik így szól: „Egy jó karban levő betegtolókocsi eladó, főtí u. 48. fsz. 9.” Egy másik helyen kifogástalan állapotban levő Baby Homocord táskagrammofon kapható 24 tánclemezzel a XIII. kerület Róbert Károly körút földszint 2. alatt. Többen válnak meg modernnek hirdetett gyermeksporkocsiktól. A Szegedi út 48/a alatt eladó egy versenykerékpár, egy Schunda-cimbalom és egy mély gyermekkocsi.

Minden kapható, kivéve az ócskaruha hirdetések tűntek el végleg az angyalföldi villanyoszlopokról. Nem hirdetnek többé alacsony, kövér nőre való használt, de jó állapotban levő szövetkabátot kifogástalan prémel. Nem lehet olvasni az angyalföldi hirdetőcédulákon keveset mosott eladó ingekről és lepedőkről. Ezek a holmik ma Angyalföldön is olyan kincsek, mint máshol, s akinek van ócska ruhája, nem adja el.

A második nagy világgéést követő évben a korábbról már ismerős élelmiszerhiány és „fekete” kereskedelem nyomta rá bélyegét a piac hangulatára. Tréfásnak induló, de szomorúan végződő riportjában 1945 nyarán így ír erről a korabeli tudósító:

Helyszíni közvetítés a Lehel téri piacról

Itt vagyunk, kedves Olvasó-Hallgatóim, a Lehel téri piac elevenen nyüzsgő forgatagában. A Váci út felől üres bevásárló-és ruháskosarakkal, izgatott asszonyok sietnek. Az alkudozók keleti hangzavarába libagárogás és kakaskukorékolás vegyül. Feltűnően sok a baromfi. Nézzük csak az árát.

– Párja 900 pengő – válaszolja kérdésünkre az árusító. Azután – látva megdöbben tekintetünket – dicsérni kezdi a liláshúsú, csontbőr csirkéket:

– Nem jár rosszul vele az úr. Nekem mindegy, ha vissza is viszem. Két-három nap múlva 1200-at is megkapok érte...

Szóval, baromfiban nincs hiány a munkásnegyed piacán. Burgonyát azonban egy darabot sem látunk. Nagyon kevés a káposzta és hihetetlenül drága. Egy sváb asszonynál közepes fej káposztát emelek meg. Mérélegelés és szemrebbenés nélkül vágja rá:

– Két kiló, összesen 110 pengő.

– Még másfél kiló sincs – emelem meg gyanakodva.

– Hü... mar... hétsz...

– Semmi, semmi, csak a tenyeremet tettem a mikrofon elé, nehogy a kedves nénike válasza gondot okozzon a nyomdafestéknek.

A bódék mellett húzódó pótsoron is rengeteg az áru. A rosszul kezelt és megsavanyodott tejet korlátlan mennyiségben árusítják. Egy idősebb és egy fiatalabb őstermelő tűnik fel most, hátukon nagy batyuval. Azonnal körülveszik őket az érdeklődők. Kiderül, hogy kenyérliszt van a zsákokban, kilója 220 pengő.

– Nemcsak a kávéházak és a tőzsde feketézőit, hanem magukat is a toloncba kellene vitetni – szegezi le egy elkeseredett munkás.

A „libásfrontra” csak félve merünk menni. A káposzta ára után...

– Három liter zsírt ad ez a kacsa – mutat felém egy gusztustalan, rossz szagú jószágot egy zsíros kötényű asszonyság. Megtudom, hogy kilója potom 950 pengő. Azért ez nem gátol meg abban, hogy kételkedjem a kétkilós kacsa háromliteres zsírtermelését illetően.

Gyerünk a paradicsomosok felé. Elvégre nyár van, itt a lecsószezon.

– Egy kiló paprikához félkiló paradicsomot kell venni – jelenti ki határozottan az árus. Hiába tiltakoznak kétségbeesetten az asszonyok, nem enged a negyvennyolcból. Azaz, bocsánat, az ötvenhatból, mert ennyi a paprika ára.

Helyszíni közvetitésem tréfás hangú akart lenni, de azt hiszem, minden dolgozót és mindenkit, aki a dolgozók sorsával törődik, elszomorít. Angyalföld dolgozóinak nagy piacán kevés és rossz árut találtunk méregdrágán. Adásunk végén a Váci út felé bevásárló- és ruháskosarakkal szomorú asszonyok tartanak. Az egyik elkeseredetten fakad ki:

– Mikor tesznek már erről?...

Adásunkat befejeztük, a viszonthallásra...

Vedres József

Az 1960-as évekre már nemcsak árübőség jellemezte a fővárosi piacokat, hanem megkezdtek azok korszerűsítését, felújítását is. Az akkori nevén Élmunkás téri piac sem maradhatott ki a sorból, ahogy azt a Kirakat című lap 1964-ben megjelent rövid tudósítása is tanúsítja:

Befejezéshez közeledik a 10 000 négyzetméteres Élmunkás téri piac rendezése is. A piac évi forgalma 250 millió forint, s így nem csoda, ha a felújításra fokozott gondot fordítanak. Már lebontották a régi bódékat, kioszkokat, s helyükön korszerű pavilonok épültek, amelyekbe már bevezették a villanyt, a vizet. A tsz-ek is új árudákba költöztek, és nagyobb raktárhelyiséget kapnak.

Az 1970-es évekre alakult ki a Lehel piacnak az a képe, amelyre a régi törzsvásárlók ma nosztalgiával gondolnak vissza. Nagy választék, olcsó árak, nyüzsgés és jellegzetes bazárhangulat sokak számára rendszeresen ismétlődő élménnyé tette a bevásárlást. A „maszekok” vagyis a magánkereskedők megjelenése új szint hozott a piac életébe. A hetvenes évek piacának hangulatát idézi két hetilap képes riportja:

...A termelők annyiért árulnak, amennyiért tudnak. Lehetőségeiket meghatározza, hogy mit és mennyiért árul az állami kereskedelem. Amelynek egyébként egyre bővül, az áruválasztéka. És az utóbbi időben, mintha az áru szépsége is javult volna.

– A maszek körtéje szebb – biggyeszi száját egy fiatalasszony. A Zöldért árusnő kissé elpirul, és azt mondja:

– Sajnos nem érek rá néhány mázsa körtét kifényesíteni. De ha van ideje, segítsen...

Tény, hogy az egymás mellett sorakozó magánkereskedők almái pirosak, fényesek, a görögdinnyére tréfás feliratokat karcolnak, a paprikák katonás rendben sorakoznak egymás mellett. Az is tény, hogy ezt a tetszetős rendet, amely a szatyorban már nem látszik, meg kell fizetni.

– Megéri? – érdeklődöm egy öszülő hajú nagymamától, aki hattagú családnak cipel hétvégi ennivalót.

– Pénztárcától is függ... Meg, attól is, hogy az ember a külsőre kevésbé mutatós áruban is meglássa jót. Nekem már van benne gyakorlatom. Az unokáim a megmondható.

A naponta, kétnaponta ide igyekvők már mindent megtanultak. A gyakorló piaclátogató egyenesen odamegy, ahol már megszokott, ahol ismerik, ahol tudják, hogy máskor is látják majd. A gyakorló piaclátogató is végiggusztál mindent, ha van ideje. Megnézi a „felhozott” árut. Arcról ismeri az őstermelőket. Odamegy az egyikhez, és szemrehányóan mondja:

– Tegnap hat forintért árulta a körte kilóját, ma meg hétért...

– Az tegnap előtt volt – tiltakozik a kövér asszonyság –, és különben is, ez a körte sokkal nagyobb.

Az árak nagyjából egyformák. Az árusok ismerik egymást, üres óráikban beszélgetnek erről-arról. Itt élnek a piacon. Legtöbbjük már éjszaka megérkezik. Azelőtt szekérral jöttek, ma egyre többen kocsival.

Ki hogyan választ magának piacot? A vevők lakóhelyük, munkahelyük szerint. (Nem ritka itt a fehér-, kékköpenyes vásárló, aki „egy kicsit leszaladt” a munkahelyéről.)

Az árusok eljönnek „szerencsét próbálni” és itt ragadnak. Tetszik nekik a hely, a környezet. Megismerkednek a vevőkkel, barátságot kötnek velük. Néha kivételeznek is.

Mérlegkölsönzés, gombavizsgálat, baromfiellenőrzés. Frissen gyalult tők, ropogós sült hal, vecsési káposzta. „Itt a legédesebb a dinnye” – „Friss falusi tejfel” – „Burgonyát kívánságra házhoz szállítjuk.”

Alku van. Füllérre is, forintra is. Az őstermelőknél, mert a többiek szabott árért kínálnak.

Kínálat, kereslet. A közgazdasági fogalmak leegyszerűsödnek. Szaporodnak és fogynak a forintok. Űrülnek a pénztárcák, telnek a szatyrok. Utóbbiak külseje divat szerint változik. Az evés divatja állandó. (Bende Ibolya. Új tükör, 1973.)

A piacok piaca

Ki ébredhet manapság a főváros kellős közepén kakaskukorékolásra? Aki a Lehel piac mellett lakik. Igaz, a kukorékolás ketrecekből hallatszik, de akkor is valódi.

A Nyugati pályaudvar 10 percre van, itt a távolsági buszok végállomása is. Már kora hajnalban érkeznek puttonyaikkal a Vác környékiek. Mindenki siet, hogy jó helyet foglaljon.

Mióta felépült Óbudán az új lakótelep, onnan is ide járnak át vásárolni – érdemes, mert nagy a választék. A közeli Volga szálló külföldi vendégei is gyakran útba ejtik a piacot, és igazuk van: rengeteg itt az enni-, és látnivaló.

Kapható melltartó és galuskaszaggató, fejkendő és malacpersely, pulóver és lángos, de nem ez az igazán érdekes, hanem a sok zöldség és gyümölcs. Itt megtalálja a vevő: a puliszkának, málénak való kukoricalisztet, sőt a rozslisztet is, van finom juhsajt, méz és gomba, öreg nénikék előtt bazsalikom, csombor és tárkony.

Bolgár szót is hallani, Dragomir Rókus, Zsivkov, Popov, Dimitrov – olvassuk a neveket a standokon. Aki pórézagymát, padlizsánt, primőr zöldséget szeretne, náluk szépet talál. Vannak itt más „őslakók” is: Horváth Éva jóltáplált cicái, előttük minden gyermek megáll. Bandi bácsi, kinek dinnyéje persze mézédese, az anyóka, aki mindig egyforma reszketős hangon kiáltja: gom-bát-asz-szony-ká-im. Pali, aki nemcsak trógerol, és szereti a fröccsöt, hanem időnként szellemes bemondásokkal kínál egy tavalyi Ludast, de ha kedve van Tóth Árpád verseket is szaval.

A kofák nem sajnálják a jelzőket, kiúrnak, utánad kiáltják: ezt kóstolja meg, ilyet még nem evett, mézédese, csodás, gyönyörű. Hogy valóban így van-e, vagy csak megszokás? Egy biztos: a 74 éves Annus néni, aki két éve a Tolbuhin körúti csarnok mellé költözött, nem sajnálja a fáradságot; visszajár a Lehel piacra! (Monspart Éva, NŐK LAPJA 1977)

Nos az idillinek tűnő, sajtóban festett kép csak a felszín mutatta. Valójában az 1970-es évek végétől a piaci körülmények ismét romlásnak indultak, különösen miután az 1980-as években Váci út mentén a Fővárosi Tanács a piac üzemeltetőjével való egyeztetés nélkül üzletsort épített. A környéken lakók ugyanebben az időszakban hosszas pereskedés útján érték el, hogy a Kassák Lajos utca folytatásában raktársor épüljön és így a Bulcsú utcában enyhüljön a rakodással járó zaj és zsúfoltság.

Az 1990-es évek politikai és gazdasági változásának következtében a piac közönségének egyik jellemző csoportját képezték a kispénzű nyugdíjasok, akik mindenképp a legolcsóbbat keresték és egyszerre csak kis mennyiséget tudtak vásárolni. Egy ilyen eset szemtanúja volt a Népszabadság újságírója:

Az olcsóságáról közismert Lehel piacon vásárol egy öregasszony. A hentesbódé ablakához hajolva – kissé elfogódottan – kér három szelet karajt.

– Százötvenegy húsz – böki ki a hentes rezzenéstelen arccal.

Felsőhajt a töpörödött öregasszony, s azt mondja: vegyen kérem vissza egy szeletet. Legfeljebb én nem eszem...

Zavartan körbepillant:

– Nincs nálam, csak százhusz forint. Tudja beteg a papa. Jót tenne neki egy kis hús. Abban van az erő. Meg kell gyógyulnia.

A hentes már nyúl is, veszi vissza azt a bizonyos szeletet.

Sovány, minden ízében egyszerű asszony várakozik az idős néni mögött. Sápadt arcában megvillan határozott tekintete.

– Hagyja csak ott azt a húst, majd én kifizetem! – s már nyúl is a pénztárcájáért.

– Jaj, Istenem – pityeredik el a néni. – Hogy lehet ilyen jó hozzám, lelkem? Mondja meg a nevét, a címét, nyugdíj után elküldöm, vagy talán el is viszem az árát.

– Dehogy hozza! – csattan fel az asszony. – Egyék csak meg jó étvággal, s gyógyuljon meg mielőbb a férje!

Aztán a henteshez fordul:

– Mondja, köröm van?

A hentes egy pillanatilag döbbenetesen mered az asszonyra.

– Lesz...lesz, igen, mindjárt keresek odabent.

S miközben hátrafordul, a zsebében kotorászva maga elé dörmög: – Hogy mik vannak manapság? (Járay Mari, Népszabadság 1993. február 9.)

1995-ben a XIII. kerületi önkormányzat kéthetes karbantartással a piacot körbekerítette, területét rendezte, megtisztította és fertőtlenítette. A XIII. kerületi Hírnökben azonban Dorogi Gabriella alpolgármester már úgy nyilatkozott, hogy a kedvező változások után is elodázhatatlan a Lehel generális újjáépítése. A piac ügye tehát csak rövid időre rendeződött.

Hosszas előkészítő munkát követően, a piac történetéből már ismerősnek tűnő tiltakozások, rémhírek és mendemondák közepette 100 év különböző elvetélt tervei és ideiglenes megoldásai után végre 2001-ben megnyitotta kapuit a Rajk László tervei alapján épült Lehel Csarnok.